

Ο ΕΛΛΗΝ ΑΠΟΔΗΜΟΣ ΕΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ψυχολογική και κοινωνικο-οικονομική εμπειρική έρευνα

ύπό

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Καθηγητού

‘Ο συγγραφέας διεξήγαγε την έρευνα κατά τās εν Γερμανία σπουδās του, τὸ έτος 1964. Τὸ θέμα υπέδειξε εις αυτόν ὁ διευθυντής του Ψυχολογικοῦ Ἰνστιτούτου του Πανεπιστημίου Βόννης, καθηγητῆς κ. Hans Thomae.

Σκοπὸς τῆς έρευνῆς ἦτο ἡ μελέτη: α) τὸν κινήτρων ἀποδημίας τὸν ἑλληνοεὐρωπαίων εἰς Δυτικὴν Γερμανίαν, β) τὸν προβλήματῶν τὰ ὁποῖα προκύπτουν ἐκ τῆς ἐκεῖ ἐργασίας ὡς καὶ τῆς ἐν γένει ζωῆς τὸν.

Ἡ μέθοδος ἡ ὁποία ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν συλλογὴν τὸν ὑλικοῦ ἦτο ἡ συνέντευξις βίσει ἐρωτηματολογίου.

Τὰ πρόσωπα τῆς έρευνῆς ἦσαν 30 ἐν ὄλῳ, ἡλικίας 18-50 ἐτῶν, ἐκ τὸν ὁποίων οἱ 19 25-35 ἐτῶν. Ἐξ αὐτῶν οἱ 19 ἦσαν ἐγγαμικοὶ καὶ οἱ 11 ἄγαμοι. Προήρχοντο ἐξ ἄγροτικῶν κυρίως περιοχῶν (24) καὶ ἦσαν κατὰ τὸ πλείστον (21) γεωργοὶ καὶ χειρωνακτεῖς. Ὡς πρὸς τὴν σχολικὴν παιδείαν, οἱ 23 ἦσαν ἀπόφοιτοι Δημοτικοῦ Σχολείου, 4 Γυμν. συμπληρώσει ὀρισμέναις τάξεσι Γυμνασίου, 3 δὲ ἦσαν ἀπόφοιτοι αὐτοῦ. Ὁ χρόνος παραμονῆς αὐτῶν ἐπὶ τὴν Δυτικὴν Γερμανίαν ἐκμαίνοστο ἀπὸ ἐνὸς μηνὸς μέχρι τεσσάρων ἐτῶν.

Ἐκ τῆς έρευνῆς προέκυψαν ὀρισμέναι ἐνδιαφέροντα μαρτυρία, τās ὁποίας παραθέτομεν ἑξῆς ὡς ἑξῆς:

Κίνητρα ἀποδημίας

Διὰ τοὺς 27 ἐκ τὸν 30 (90%) τὰ κίνητρα ἀποδημίας ἦσαν οικονομικά. Αἱ ἐπιμέναι ἀπαντήσεις συνομίζουσι ἐν πολλοῖς τās ἀπαντήσεις καὶ τὸν ὑπολοίπων.

«Τὸν τελευταῖο χρόνο δὲν πῆραμε τίποτε ἀπ’ τῆς δουλειῆς μας. Αὐτὸ ἦταν μιὰ «μόρφη μιὰ σκέφτηκα νὰ φύγω, ἀλλὰ «μόνο μιὰ ἀφορμὴ, καὶ δὲν ἦταν μόνο αὐτή. Τὰ χάρωφια δὲν μοῦ δίνουν καμιά ἀσφάλεια, γιατί ἤθελα νὰ ζῶ καλύτερα, νὰ μὲν πῶ νὰ κάνω κάτι ὁ ἴδιος καὶ νὰ μὴ «ζῶ ἀπ’ αὐτὰ πού πῆρα ἀπὸ τὸν πατέρα μου. Ἦθελα νὰ καλύτερογὴ τὴ ζωὴ μου, νὰ μὴ μείνω γεωργός, γιατί ὁ γεωργός «κεῖνὸ τὸ τελευταῖο ἐπάγγελμα γιὰ μᾶς ἐκεῖ, ὁ ἀργότερος δὲν ἔχει καμιά ἀξία στὴν «οικονομία.»

«Σκέφτηκα, ὅσο ἔχω χρέη στὴν τράπεζα, θάταν καλὸ νὰ μὴ περιμένω εὐφροσύνη, γιὰ νὰ πάρω χρήματα, ἀλλὰ νὰ φύγω στὴ Γερμανία, γιὰ νὰ μπορέσω γρηγορότερα νὰ τὰ ἐξοικονομήσω.»

«Ἀκουγα ἀπὸ ἄλλους, ὅτι στὴ Γερμανία κερδίζουν πολλὰ χρήματα, καὶ σκέφτηκα καλὸ θάταν νὰ πάω καὶ ἐγώ. Δὲν εἶχα τίποτε συγκεκριμένο στὸ μυαλό μου.

«Σκέφτηκα μόνο, ἀν θὰ κέρδιζα, κάτι θὰ «μπορούσα νὰ κάνω, ν’ ἀγοράσω ἕνα φορτηγὸ καὶ νὰ κάνω μεταφορὸς, μιὰ πού «ἦμουν στὸ στρατὸ ὁδηγός.»

«Τὸν τελευταῖο χρόνο, ἦταν ἄρρωστη ἡ «γυναίκα μου, δανείστηκα χρήματα καὶ «ἀπὸ ὅσα πῆρα ἀπ’ τὰ σιτάρια δὲν «πόρεσα νὰ τὰ ἐπιστρέψω, κι ἀν θὰ τ’ ἄφωνα «γιὰ ἀργότερα, θὰ αἰζάνονταν οἱ τόκοι. «Γι’ αὐτὸ σκέφτηκα ὅτι καλὸ θάταν νὰ «φύγω στὴ Γερμανία, γιὰ νὰ κερδίσω «περισσότερα χρήματα καὶ ἔτσι ν’ ἀντε- «πεξέλθω στὶς ὀσκολίες.»

Οἱ λοιποὶ 3 (10%) ἐκ τὸν ἀνωτέρω 30 ἀναφέρουν ὡς κίνητρα ἀποδημίας τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀλλάξουν τρόπον ζωῆς, τὴν ἱκανοποίησιν τῆς περιεργείας τὸν, ὡς καὶ ἄλλους δευτερευόντας, καθαροῦς προσωπικοῦς λόγους:

«Πολλὰ χρήματα δὲν εἶχα, ἀλλὰ οὐτε «καὶ μεγάλες ἀνάγκες, πάντοτε εἶχαμε λε- «φτὰ στὴν τσέπη. Σκέφτηκα ὅμως ν’ ἀλλάξω τὴ δουλειά μου μαρκαγὸ καὶ πού «γεωργοῦ με μιὰ καλύτερη. Ἦθελα ἐπί- «σης σάν νέος νὰ δῶ κάτι, νὰ μάθω κάτι «καὶ νὰ διασκεδάσω. Ὅπως ὄλοι οἱ νέοι, «εἶχα καὶ ἐγὼ τὴν περιέργεια καὶ ἤθελα «νὰ ζῆσω κάτι διαφορετικὸ ἀπ’ ὅτι στὸ «χωριό μου.»

«Ἡ κυριώτερη αἰτία πού μ’ ἔκαμε νὰ «σκεφθῶ νὰ φύγω ἦταν ὅτι ἤθελα νὰ «δῶ καὶ ἐγὼ κάτι. Σκέφτηκα, εἶμαι ἐλευ- «θερος ἀκόμη καὶ μπορῶ νὰ ταξιδέψω στὴ «Γερμανία καὶ νὰ δῶ πὼς εἶναι ἐκεῖ. Φυ- «σικά, τὸ ὅτι θὰ κέρδιζα χρήματα, ἦταν «ἐπίσης μιὰ αἰτία, ἀλλὰ μὴ ἐνδιέφερε νὰ «κερδίσω τόσα, ὅσα θὰ χρειαζόμουνα γιὰ «τὸ ταξίδι καὶ γιὰ τὰ ἐξόδα στὴ Γερμα- «νία, ὅσο θὰ ἔμενα ἐκεῖ.»

«Ἦθελα νὰ δῶ τὴ Γερμανία, πού εἶναι «τὸ κέντρο τῆς Εὐρώπης» τόσα πολλὰ λένε «γιὰ τὴν εὐρωπαϊκὴ ζωὴ στὴν Ἑλλάδα καὶ «ἤθελα νὰ τὴν γνωρίσω. Ἡ περιπέτεια, «τὸ νὰ δῶ κάτι νέο, κάτι ἄγνωστο, νὰ «γνωρίσω ἄλλες χῶρες καὶ ἀνθρώπους με «παρακινούσε πάντοτε, γιατί μοῦ ἀρέσει «νὰ ζῶ με περιπέτεια... Ἐνας ἀνθρώπος «χωρὶς περιέργεια, χωρὶς περιπέτεια, εἶναι «ἄδραστος ἕνα ζῶο, γιὰ μένα.»

«Ἦθελα κάπως νὰ φύγω, νὰ πάω νὰ «γνωρίσω μιὰ ἄλλη ζωὴ, νὰ διακόψω τὸ «δεσμὸ μου με τὸ κορίτσι καὶ νὰ τὸ ξε- «χάσω... Νὰ ἀγοράσω ἕνα αὐτοκίνητο...

«Εἶχα ἐπίσης μιὰ σκέψη γιὰ σπουδές.»

«Ἦρθα στὴ Γερμανία ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά «γιὰ νὰ μπορέσω νὰ ξεφύγω ἀπ’ αὐτὴ τὴν «κατάστασι (=συνεχεῖς ἐριδες με τὸν πα-

τέρα). Ἔπειτα, γιὰ νὰ μάθω κάτι ἀπὸ «μηχανές, νὰ διορθῶναι αὐτοκίνητα, κτλ., «πού μὴ χρειαζόμην γιὰ τὴ δουλειά μου. «Ἦξερα ὅτι κάτι τέτοια τὰ μαθαίνει κα- «νεὶς ἐδῶ κατὰ τὸν πῶ ἐύκολο τρόπο.»

Προβλήματα ἐκ τῆς ἐκεῖ παραμονῆς

Ταῦτα ὀφείλονται, κατὰ τὸν συγγραφέα καὶ τὰ περίσματα τῆς έρευνῆς του, εἰς ὀσχευρείας τās ὁποίας ἀντιμετωπίζουσι οἱ ἀποδῆμοι ἐξ αἰτίας τῆς γλώσσης, τόσον εἰς τὴν ἐργασίαν τὸν ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐν γένει ἐπικοινωνίαν τὸν μετὰ τὸν γηγενῶν, εἰς τās κλιματολογικὰς συνθήκας, τās συνθηκὰς ἐργασίας καὶ τὸν διαφορετικὸν ἐν γένει τρόπον ζωῆς. Καθίστανται δὲ αἱ ὀσχευρείαι αὐταὶ εἰς ἐντονότεραι λόγῳ τὸν ὑψηλὸν προσδοκίον τὸν μεταναστῶν περὶ τῆς ζωῆς, τὸν ἄμοισθῶν, ὡς καὶ τὸν συνθηκῶν ἐργασίας ἐν Γερμανίᾳ, καὶ αἱ ὁποῖα, ὡς εἶναι φυσικόν, διαπευδόνται, ὡς ἐμφανίεται ἐκ τὸν ἐξῆς ἀπαντήσεων:

«Μὲ τὴ γλώσσα ἐνίωσα τὴν πρώτη με- «γάλη ἀπογοήτευσιν. Κανεὶς δὲν ἠν ἀνάγ- «καξ νὰ σιωπήσω, ἀλλὰ ἔγω ἦμουν ἀναγ- «κασμένος νὰ σιωπῶ.»

«Ὅταν φτάσαμε στὸ σταθμὸ, εἶδα ὅτι «βρισκόμαστον σὲ ἕνα τελείως ἄγνωστο «κόσμο. Δὲν ἔξεραμ κἀν πὸ βρισκόμα- «σαμε. Εἶχαμε τὸ συναισθημα σάν νὰ πέ- «σαμε ἀπ’ τὸν οὐρανόν. Ὅλοι σχεδόν ἔλε- «γαν ὅτι τὸ καλύτερο θὰ ἦταν εἰάν ἐπι- «στρέψωμε ἀμέσως, δὲ τὸ ἐπόμενο τρῆιν. «Δὲν μπορούσαμε νὰ μιλήσωμε. Τὸ ξέρα- «μα, βέβαια, ὅτι δὲ μὴ μπορούσαμε νὰ «συνηνοουομεθα, ἀλλὰ ἄλλο νὰ τὸ σκέ- «πεται κανεὶς καὶ ἄλλο νὰ τὸ ζῆ στὴν «πραγματικότητα.»

«Ἦμουν σάν νὰ βρισκόμουν σ’ ἕνα «χῶος. Ἐνίωθα σάν μιὰ μηχανή, χωρὶς νὰ «μπορῶ νὰ μιλῶ, χωρὶς νὰ ξέρω πὼς ἐπε- «ρεπε νὰ συμπεριφέρωμαι, τι περιμένα ἀπὸ «μένα, τι ἔλεγαν σὲ μένα... Εἶχα χάσει «τὸν ἐαυτὸ μου...»

«Τὸ κλίμα γενικά, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κιόλας, «δὲ στενοχώρησε πολύ, καὶ μάλιστα μοῦ «πέφτει σάν βῆρος ἀκόμη τῶρα αὐτὴ ἡ «ἠμίχλη, αὐτὴ ἡ σκοτεινία...»

«Ἐνίωθα σάν κάτι νὰ μοῦ ἔλειπε, ἴσως «ἐκεῖνι ἡ καθαρότητα τῆς δικῆς μας ὀ- «τυμοσφαιρας, ἐκεῖνι ἡ ἡρεμία.»

«Καὶ με τὴ δουλειά ἀπογοητεύτηκα, «γιατί τὰ ἀνακατήματα με τὰ ὑλικά τοῦ «οτιμένου καὶ ὅλα αὐτὰ μᾶς μάτωνα τὰ «δὲχατλα. Ἦμωστον σὲ ἄλλες δουλειές «συνησθημένοι καὶ γι’ αὐτὸ μᾶς ἦταν ὀσ- «κολλησι στὴν ἀρχὴ. Μᾶς διηγοῦνταν στὴν «Ἑλλάδα, ὅτι οἱ δουλειές στὴ Γερμανία «εἶναι πολὺ ἐύκολες: Ἰατᾶς ἕνα κομπὶ «καὶ ἐργάζονται οἱ μηχανεῖς, καὶ ἄλλα. «Ἄλλα ἀμέσως διαπιστώσει ὅτι ὅλα αὐτὰ «ἦταν παραμύθια. Μᾶς τὰ διηγοῦνταν αὐτὰ «γιὰ νὰ μᾶς κάνουν τὴν ἐντύπωσι ὅτι «εἶδαν καὶ ἔξεραν πολλὰ καὶ εἶναι σπου- «δαῖοι. Αὐτοὶ πού ἔρχονταν με ἄδεια μᾶς «τὸ ἔλεγαν αὐτὰ, καὶ ἄλλοι πάλι μᾶς εἶ- «πναν ὅχι ἀκριβεῖς πληροφορίες γιὰ τῆς «δουλειῆς στὴ Γερμανία.»

«Βρῆκα διαφορετικὸς ἀπ’ ὅτι περιμένα,

»καί ἀπ' ὅτι ἔλεγαν ἄλλοι καὶ οἱ ὑπεύθυνοι στὴν Ἀθήνα, τίς δουλειές. Οἱ πιὸ πολλὰ εἶναι δύσκολοι καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν παίρνωμεν πολλὰ. Ἡ δική μου δουλειὰ εἶναι βαριά καὶ λεπτή δουλειά, πρέπει νὰ δουλεύει κανεὶς ἐκεῖ με προσοχή. Ἄν μου τὰ εἶχε ἐξηγήσει κανεὶς ὅλα αὐτὰ ἀκριβῶς, ὅπως εἶναι στὴν πραγματικότητα, δὲν θὰ ἐρχόμουν με κανένα τρόπο. Τὸ νὰ γυρίσω πίσω τώρα δὲν εἶναι εὐκόλο, γιατί εἶμαι τώρα ἐδῶ καὶ μάλιστα ἀφοῦ ζῶδεμα τόσα χρήματα δέκα μέρες στὴν Ἀθήνα.»

«Συχνὰ μου μιλῶν σὺν νὰ μὴν μπορῶ νὰ κάμω τίποτε, σὺν νὰ μὴν ξέρω τίποτε, καὶ προσπαθοῦν νὰ με κάμουν νὰ πιστέψω ὅτι θὰ πρέπει νὰ εἶμαι εὐχαριστήμενος πρὸς βρῆκα ἐργασίας. Ἀλλὰ τὰ πράγματα δὲν εἶναι ἐτσι, μοῦ δίνουν ἐργασία ὄχι γιὰ νὰ μοῦ ὀδύνη χρήματα, ἀλλὰ γιατί χρειαζόταν ἐργάτες.»

«Περιμένα, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ εἶναι ἐδῶ πραγματικά πολιτισμένοι, καὶ ὅτι σὲ μᾶς σὺν ξένους θὰ εἰδείξαν περισσότερη κατανόηση καὶ φιλικότητα. Ἀλλὰ αὐτοὶ μὰς ἐβλεπαν καὶ νομίζαν πὼς τὸ νὰ ἐρθῶμε ἐδῶ σημαίνει εἰς δὲν εἶχαμε σὸ σπῆτι τίποτε νὰ κάνουμε, ὅτι ἤμυσταν πεινασμένοι καὶ γι' αὐτὸ ἤμυσταν ὑποχρεωμένοι νὰ φερόμενος ὅπως τὸ ἤθελαν αὐτοὶ. Φυσικά στὸ ἐργαστήριο καὶ στὴν πόλι, τὸ βλέπει κανεὶς αὐτὸ, δὲ χρειάζεται νὰ ξέρη κανεὶς νὰ μιλά γιὰ νὰ τὸ καταλάβη. Ἦθελα νὰ ἀλλάξω τὴν πρῶτή θέσι πρὸς μοῦ ἔδωσαν τὴν δουλειά, ἀλλὰ με ἀπειλοῦσαν ὅτι θὰ με δεστέλναν πάλι πίσω, 'στὴν πατρίδα σου, ὅπου δὲν ἔχεις καμιά δουλειά.' Ὅταν ὀ δῶς μετὰ ζήτησα τὰ χάρτια μου καὶ ἤθελα νὰ φύγω, μὸν ἔδωσαν νὰ νέα θέσι.»

«Διαφορετικά ἀπ' ὅτι φανταζόμενοι ἦταν ἡ ἐργασία, δηλαδὴ τὸ εἶδος τῆς δουλειᾶς καὶ τὸ σύστημα' μοῦ ἦταν δύσκολο νὰ συνηθίσω, γιατί μὴν τέτοια ζωὴ εἶναι μογιόνη, ὅλα γίνονται ρουτίνα καὶ λείπει ἡ ἀνεξαρτησία. Ὅλα βρίσκονται σὲ μὴ σκοπιμότητα καὶ αὐτὸ εἶναι ἴσως καλὸ, ἀλλὰ ὄχι γιὰ τοὺς ἰδίους τοὺς ἄνθρωπους, γιατί ἐδῶ πρέπει νὰ ζῆ κανεὶς αὐτὸ μὴ μηχανηθῆ, δὲν μπορεῖ νὰ ἐχη ἐλευθερία ὅπως τῆ θέλει. Ὅλα εἶναι σὺν νὰ γυρίζουν γύρω ἀπὸ ἕναν ἄξονα καὶ ἂν δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτὸν τὸ ρυθμῶ, δὲν μπορεῖ νὰ ζῆ. Αὐτὸ συμβαίνει στὴ δουλειά καὶ γενικά στὴ ζωὴ τῆς Γερμανίας, καὶ τὸ νὰ συνηθίσω σ' αὐτὰ μοῦ ἦταν πολὺ δύσκολο.»

Παρὰ τὰς ἀνωτέρω δυσχερείας, ἐπειδὴ ἡ ἀμοιβὴ ἐργασίας εἶναι σαφῶς ὑψηλότερη ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἑλληνικά ἡμερομισθία, σημαντικὸν ποσοστὸν τῶν ἑλλήνων ἀποδημῶν κατορθῶνουν νὰ προσαρμωθῶν χωρὶς νὰ χάσουν τὴν ἐθνικὴν τὸν συνειδησὶν καὶ νὰ ἀφομοιωθῶν, ὡς συμβαίνει με ὀρισμένους ἐξ αὐτῶν ἄλλοι ὅμως ἀδυνατοῦ νὰ προσαρμωθῶν, με ἀπέτελεσμα νὰ ἐμφανίζων δυσμενεῖς ψυχικὰς ἀντιδράσεις, ἐκδηλούμενας βασικῶς ὑπὸ τὴν μορφήν νοσταλγίας:

«Ἐδῶ ἔχω πολλές δυσκολίες, ὅλα μόνος μου, ὑπεύθυνος ὁ ἴδιος γιὰ ὅλα. Στὸ σπῆτι ὁ πατέρας μου με συμβούλευε γιὰ ὅλα. Ἡ ζωὴ εἶναι ἐδῶ φυσικά καλὴ-τερη ἀπ' ὅτι στὸ χωριό μου, ἀλλὰ τώρα, ἐπειδὴ εἶμαι ἐγὼ ἐδῶ, δὲν εἶναι γιὰ μένα καλύτερα. Καλύτερα εἶναι μόνο ἐπειδὴ ἔχω σίγουρη δουλειά καὶ τὴ σιγουριά ἐπὶ κερδοῦς λεπτὰ. Καλύτερα φυσικά ἀπ' ὅτι στὴν Ἑλλάδα, γιατί μπορῶ νὰ μαζέψω χρήματα, ἀλλὰ μόνο ἂν μαγειρεύω ὁ ἴδιος καὶ πλένω. Εἶδα ἐπίσης πολλὰ, πράγμα πρὸ ἄλλως δὲ θάταν δυνατό. Δὲν μπορῶ ὅμως νὰ μείνω πολὺ χρόνον ἐτσι ὅσπην κατάστασι αὐτῆ.»

«Γιὰ μένα ἦταν καλύτερα στὸ χωριό μου. Εἶχα βέβαια οικονομικὰς ἀνεχίες, ἀλλὰ θέλω ν' ἀνανεώω καθαρὸ ἀέρα καὶ νὰ πίνω καλὸ νερὸ. Ἦρθα ἐδῶ γιὰ λόγους, καὶ ἂν ἀκόμη φέρω τὴν οικογένειά μου δὲν θὰ μείνω πολὺ, γιατί δὲν μπορῶ ἀρσίει ἐδῶ ἡ ζωὴ. Ἐγὼ συνθησισεὶ μετὰ ἄλλη ζωὴ, δὲν μπορῶ νὰ τ' ἀφήσω ὅλα σὸ σπῆτι καὶ ν' ἀρχίσω ἐδῶ μὴ νέα ζωὴ.»

Ἐγὼ ἔκει μὴ ὀκογένεια, με τὴν ὁποία ἔχω ἀρσίει μὴ ἄλλη ζωὴ. Ἐκεῖ ἐπρεπε τρεῖς μῆνες νὰ ἐργάζομαι μέρη καὶ νύχτα στὰ καντὰ καὶ μετὰ δὲν εἶχα σχεδὸν δουλειά. Ἐδῶ δουλεύω κανονικά, σύμφωνα με ὀρισμένο χρόνον. Ξέρω ὅτι κερδοῦς περισσότερα ἂν δουλεύω πιὸ πολὺ χρόνον. Αὐτὸ εἶναι καλὸ, ἀλλὰ ἐγὼ συνηθισα ἀλλως καὶ ἔχω ἐρθεῖ μόνο γιὰ ἕνα χρόνον ἐδῶ. Ὅπως ζῶ τώρα ἐδῶ δὲν εἶναι καλύτερη γιὰ μένα ἡ ζωὴ ἐδῶ. Τὸ νὰ φέρω τὴν ὀκογένειά μου ἐδῶ δὲν εἶναι δυνατό, οὔτε καὶ θέλω. Γιὰ μένα εἶναι τώρα ἐδῶ ἕνα διάστημα πρὸς τὸ πνερῶ, γιὰ νὰ μὴ πορεύω νὰ καλύτερῶν τὴ ζωὴ μου καὶ τὴ ζωὴ τῆς ὀκογενείας μου. Τὸ ὅτι βρίσκομαι μακριά ἀπ' τὴν ὀκογένεια τὸ θεωρῶ πολὺ πολὺ ἄσχημο. Μὲ τὰ χρήματα εἶμαι εὐχαριστήμενος, συγκέντρωσα 8.000 μάρκα σὲ 14 μῆνες, ἀλλὰ μαγειρεύω μόνος μου καὶ δὲν πάω σὲ καμιά ἀνεξιστάσει. Μόνον δουλειά, φανητὸ καὶ ἔπνο. Οικονομικά ἦταν καλὰ γιὰ μένα, ἀλλὰ ἄλλως ψυχικά γιὰ μένα καὶ τὴν ὀκογένεια, ἄσχημα. Ἡ γυναίκα μου καὶ τὸ παιδί μόνον, ἐγὼ τὸ ἴδιο. Θὰ ἔλεγα, ὅτι καλύτερα θάταν νὰ μὴ εἶχα ἔρθεῖ, κι ὡς κερδοῦς λιγότερα χρήματα.»

«Ἀπ' τὴ μὴ πλευρὰ τὸ βρίσκω καλὸ, πρὸς εἶμαι ἐδῶ, ἐπειδὴ δουλεύω ἕνα χρόνον καὶ βγάζω περισσότερα ἀπ' ὅτι σπῆτι.» Ἀπ' τὴν ἄλλη πλευρὰ εἶναι πολὺ στενώχωρα γιὰ μένα, γιατί εἶμαι μόνος μου ἐδῶ καὶ ἡ γυναίκα μου ἐκεῖ μόνη τῆς, εἶμαι μακριά ἀπ' τὴν ὀκογένεια, μακριά ἀπὸ φίλους καὶ γνωστούς, εἶμαι σὲ μὴ ξενίῃ χώρα. Δὲν ξέρω τὴ μπορῶ νὰ κάμω, γιὰ νὰ μὴ στενωχωρέμαι, εἶναι ἀναπόφευκτὸ τὴ δικὴ μου θέσι.»

«Ὡφέλιμο ἦταν πρὸς ἦρθα, γιατί κερδοῦς τὸ μῆνα ἕνα ὀρισμένο ποσόν. Μέχρι τώρα πορεύομαι νὰ βάζω στὴν πάντα τὸ μῆνα 300 μάρκα. Στὴν ἀρχὴ ἔπαιρνα πολὺ λίγα καὶ γι' αὐτὸ δὲν γύρισα ἀμέσως πίσω στὴν Ἑλλάδα, ἐπειδὴ δὲν εἶχα χρήματα. Μετὰ ἀρχισα νὰ παίρνω πιὸ πολλὰ,

δουλεύω με Akkord, καὶ γι' αὐτὸ καὶ εἶμαι ἐδῶ, ἀλλὰ αὐτὰ τὰ χρήματα τὰ κερδοῦς με βαριά δουλειά. Ἀπ' ἄλλη ὀποιοὶ πάλι ἦταν ἄσχημο γιὰ μένα, γιατί μὸς κακοκαινεῖται πάντοτε ἐδῶ, νιώθω μοναχικά, καὶ ἡ ζωὴ μου ἐδῶ μὸς φερνεῖ μὴ ψυχική ἐρήμισα.»

«Στὸ σπῆτι κυβερνοῦσα ἐγὼ ὅπως ἤθελα τὴ ζωὴ μου, ἦμουν σὲ γνωστὸ περιβάλλον, ἡ γλώσσα, τὰ ἦθη, οἱ γιορτές, γνωστούς τρόπος στὴ ζωὴ, ἐκκλησία. Ἐδῶ νῆμαι ἕνας ξένος μετὰ ξένων καὶ δὲν μπορῶ νὰ βρῶ κάποιον με τὸν ὁποῖο νὰ ταυρίζομαι. Καὶ οἱ πατριώτες πρὸς συναντῶ ἐδῶ, δὲν ξέρω τὴ εἶδος ἀνθρώπων εἶναι. Ἐκτός αὐτοῦ, δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τοὺς βρῆ καὶ εὐκόλα, ἂν μὴν σὲ τὸ ἄλλο ἀκρο τῆς πόλεως. Ἄν καὶ εἶχα στὴν Ἑλλάδα λιγότερα χρήματα, περνοῦσα πολὺ πιὸ εὐχάριστα ἀπ' ὅτι ἐδῶ. Ἐδῶ ζῶ μόνος μου, ἀπομονωμένος ἀνάμεσα σὲ τόσους ἀνθρώπους.»

Τὰ προβλήματα τῶν ἀποδημῶν ὀξύνονται ἐπι περισσότερον καὶ ἐκ τὸ γεγονότος ὅτι ἡ ἀπουσία τῶν καθιστῶν προβληματικὴν τὴν κατάστασιν τῶν οἰκείων τῶν, ὡς γίνεται φανερὸν ἐκ τῶν ἐξῆς ἀπαντήσεων:

«Ἡ γυναίκα μου εἶναι ἐπίσης μόνη τῆς, καὶ σῆνενοχωρεῖται ὅπως καὶ ἐγὼ, ὅπως μὸς γράφει. Εἶναι ὑπεύθυνη τώρα καὶ γιὰ τὴ δουλειά με φροντίτη, ἔχει πιὸ πολλές σκοτούρες, πρὸς τὴν ταλαιπωροῦν. Δὲν μπορῶ ὅμως ἐγὼ νὰ ἐπιστρέψω γρήγορα, γιατί δὲν μάρκα ἀκόμη ἀρκετὰ χρήματα.» Ἐχει δυσκολίες καὶ τὰ παιδιά καὶ αὐτὸ με στενωχωρεῖ πολὺ. Εἶναι εὐχάριστο πρὸς τὴν βοήθησιν οἱ γονεῖς μου. Κάνουν ὄλοι μαζί τὴ δουλειά σὸ σπῆτι πρὸς μποροῦν. Εἶχα πσειρεῖ τότε ἐγὼ τὰ χρωφάκια καὶ πρέπει ἡ γυναίκα μου νὰ τὰ φροντίτη καὶ νὰ τὰ θερσίτη.»

«Ἀφοῦ δὲν μπορῶ νὰ φέρω τὴ γυναίκα μου ἐδῶ, μὸς γράφει καὶ αὐτὴ νὰ ἐπιστρέψω. Μετὰ περιμένομε τώρα καὶ παιδί, καὶ αὐτὸ εἶναι ἐπίσης ἕνας λόγος γιὰ νὰ ἐπιστρέψω, ἀλλὰ πολὺν καιρὸ πάλι δὲν θὰ εἶμαι.»

«Τὰ παιδιά μου εἶναι ἐπὶ ἡλικία πρὸς πρέπει σὺν πατέρας νῆμαι ἐκεῖ γιὰ νὰ τοὺς δώσω μὴ καλὴ ἀγωγή. Δὲν ἦταν καλὸ γιὰ τὴν ὀκογένειά μου νῆμαι ἡ γυναίκα μου μόνη τῆς με τέτοια παιδιά καὶ ἐγὼ σὺν πατέρας ν' ἀπουσιάζω, γι' αὐτὸ δὲν μπορῶ νὰ μείνω πιὸ πολὺ τώρα πάλι. Θέλω νὰ ξέρω τὸ κάθε τὴ πρὸς συμβαίνει στὴν ὀκογένειά μου ἀμέσως, γιὰ νὰ κανονίσω κατὰ τὸν καλύτερον τρόπο καὶ τὴ ζωὴ τῆς ὀκογενείας μου. Καὶ αὐτὰ μπορῶ νὰ τὰ κάνω, μόνο ἂν εἶμαι ἐκεῖ.»

Ἐν ὄψει τῶν ἀνωτέρω προβλημάτων ὁ συγγραφεὺς προτείνει τὴν καλύτεραν ὀργανισμὴν τῆς ἀποδημίας, ἐπι τῆ βῆσει καὶ τὸν ὑπὸ τῶν ἀποδημῶν γενομένων προτάσεων. Οὗτω θὰ ἠδύνατο αἰ διυνάμενα νὰ προκύψουν ἐξ ἀπὸ τῆς ὀφελείας τὸσον διὰ τοὺς ἀποδημῶς ὡς ἄτομα, ὄσον καὶ διὰ τὴν Χώραν.